

Деякі шляхи вдосконалення вищої педагогічної освіти

На Всеукраїнському з'їзді працівників освіти (2001 р.) тодішній Президент України Л. Кучма зазначав, що зайняти чільне місце у міжнародній спільноті «зможуть лише народи з високим рівнем національної свідомості, освіченості, налаштовані на постійний рух і самовдосконалення» [1, с.3]. Таким чином, роль і місце освіти в Україні повинно весь час зростати, а її функції й призначення вдосконалюватися.

Одним із першочергових завдань українського суспільства сьогодні є необхідність «утвердження і в громадській думці, і в суспільній практиці справжньої пріоритетності сфери освіти як необхідної умови національного розвитку і національної безпеки» [2, с. 4]. А це змушує освіту постійно модернізуватися відповідно «до викликів XXI століття і вимог української державності». Що ж стосується вищої освіти, то для її вдосконалення доцільно розв'язати наступні проблеми: здійснити перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу; розробити багатокомпонентний зміст освіти, а також застосовувати у навчальних закладах особистісно орієнтовані педагогічні технології.

Виходячи з цієї установи, пріоритетним завданням усіх ланок сьогоденної освітньої системи в нашій державі і в значній мірі вищої, повинні стати освіченість, інтелект та розвиток творчого потенціалу особистості. Для цього, як зазначив Василь Кремень у доповіді «Освіта в Україні», необхідно в першу чергу вдосконалити зміст освіти, досягти його багатокомпонентності, що «має охоплювати не лише знання, а й способи практичної діяльності, творчий досвід, ціннісні орієнтації особистості» [3, с. 4]. А це вимагає переорієнтацію навчального процесу на формування у студентів бажання самостійно оволодівати знаннями, користування різними джерелами інформації, творчого підходу до реалізації набутих знань у практичній діяльності, постійного підвищення загальної культури. Необхідність такої реформації стосується підготовки фахівців різних галузей, в тому числі і майбутніх учителів. Як наголошувалося на з'їзді працівників освіти України, необхідно «плекати особистість вчителя», формувати його «не як вузького предметника, а як людину культури, яка має великий особистий виховний вплив» [4, с. 6].

Характерною для більшої частини майбутніх вчителів є несформованість у них потреби регулярного читання газет, часописів психолого-педагогічного та фахового спрямування. На жаль, факти свідчать, що самі студенти за власною ініціативою не тільки мало читають, але майже не ходять до театру і - що вже досить дивно - без особливого інтересу

дивляться літературно-мистецькі програми по телебаченню. Разом із тим, і кщо вони й отримують інформацію, то не завжди вміють її творчо використати у навчально-виховному процесі або у прогнозуванні виховних впливів на учнів. У 62 % студентів старших курсів, які обрали професію вчителя, викликало затруднення прохання пригадати радіо- або телепередачу, матеріали якої можна було використати у виховній роботі з учнями, батьками. Тільки кожний другий, хто пригадав їх, зазначив, у якій формі можна це зробити. Напрошується висновок, що у старшокурсників недостатньо розвинені необхідні педагогові проєктивні здібності.

З накопиченого педагогічного досвіду, а також з результатів проведеного дослідження випливає, що ця проблема успішно вирішується там, де на заняттях з предметів педагогічного циклу студенти постійно включаються у багатоваріативне моделювання конкретної виховної справи, використовуючи інформацію теле- та радіопередач. Для цього кожний студент отримує контрольну картку, у якій відповідно до теми, яка обирається на підставі отриманої інформації, він визначає назву, форму і мету проведення справи і визначає не менше трьох варіантів конкретних завдань виховного заходу. Потім до кожного з варіантів завдань визначає план проведення й завдання мікрогрупам для їх розв'язання.

Багаторічний досвід роботи зі студентами засвідчує, що вони з зацікавленням готують інформаційні повідомлення про нові книжкові надходження. Зокрема, ефективними є використання таких повідомлень чи оглядів часописів і газет на початку лекцій, практичних занять. Цьому повинні сприяти і традиційні у навчальних закладах виставки нових надходжень, проте вони в основному розміщуються в читальних залах для викладачів. Студенти ж фактично стоять осторонь цієї важливої справи, яка має відіграти велику роль у залученні сучасної молоді (а перш за все - майбутніх учителів) до здобутків у галузі літератури та мистецтва.

Для покращення виховання студентів засобами літератури, прилучення їх узагалі до читання художньої літератури доцільно під час читання курсів «Педагогіка», «Методика виховної роботи» використовувати приклади з художньої літератури, створювати на основі художніх текстів проблемні ситуації. Наприклад, у ході дискусії з проблеми «Як розвинути у школярів інтерес до читання?» студенти з цікавістю обговорюють вислів Степана Пушика: «Книжка - це вікно, через яке людина дивиться на світ. Чим більше книжок прочитано, тим більше ллється світла на душу» [5, с. 61]. Утім, як показує досвід роботи, ефективнішими є завдання, коли на основі прочитаного твору сучасного українського письменника студенти самостійно знаходять вислови, які успішно можна було б використати з учнями для

дискусії, обговорення, або для розробки проблемних ситуацій. Тим самим викладач ставить студента у ситуацію, яка вимагає обов'язкового прочитання того чи іншого художнього твору.

Отже шляхів розв'язання проблеми постійного підвищення культурного рівня студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу педагогічного спрямування існує чимало, знайти їх, науково обґрунтувати методику застосування першочергове завдання викладачів.

Створенню умов для саморозвитку й самонавчання сприяє і застосування особистісно зорієнтованих педагогічних технологій. Як засвідчує досвід роботи навчальних закладів, такий тип навчання ґрунтується на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками, створенні ситуацій успіху, а в окремих випадках і авансування успіху.

Цікавий досвід до переходу на нові педагогічні технології створює використання на практичних заняттях виконання роботи у малих групах (розробка багато варіативних фрагментів уроку різного типу, методик вивчення особистості учня та колективу, диференційованих завдань за фахом для різного рівня підготовленості учнів, творчих завдань для школярів різних класів на підставі зібраного місцевого матеріалу, моделей виховних заходів, тем для розробки учнями «фантастичних проєктів» тощо).

Ефективно вдосконалювати вищу педагогічну освіту, одночасно з розв'язанням проблеми введення нових технологій навчання, дозволить «введення нової системи контролю оцінювання, стимулювання постійної роботи студентів у поглибленні знань, умінь, навичок, а головне оволодіння способами практичної діяльності, творчого досвіду, цінні орієнтації особистості». Як засвідчує проведене дослідження, розв'язанню проблеми втілення сучасних засобів контролю сприяє запровадження модульно-рейтингової системи оцінювання, зокрема з предметів педагогічного циклу.

Модульне навчання в системі вищої освіти ґрунтується на багатьох філософських, соціально-психологічних та педагогічних концепціях. Від свого зародження (40-60-ті рр. ХХ ст.) до сьогодення модульне навчання зазнало значних змін. Сьогодні його українська модель (А. Алексюк, А. Фурман та ін.) «реалізується у вигляді концептуального опису модульно-розвивальної системи. Вона подана як альтернативна нашій, класно-урочній системі». У педагогіці «модуль» визначається як функціональний вузол навчально-виховного процесу, завершений блок дидактично адаптивної інформації. Дослідники пропонують розрізняти дидактичний, навчальний, змістовий та формальний модуль.

Навчальний модуль, за визначенням І. Нікуліної, це цільова, відкрита і відносно завершена сукупність взаємозалежних циклів навчально-виховної та освітньо-розвивальної взаємодії вчителя і учнів, що реалізує їм змістовий модуль через форму - модуль. Він є основною ланкою модульно-розвивальної системи навчання [6, с. 82].

Наприклад, вивчення курсу «Дидактика» в умовах модульної організації навчання може включати такі модулі, запропоновані Т. Мишковською, як «Дидактика як теорія освіти і навчання», «Дидактичні основи процесу навчання», «Методи, засоби і форми навчання» та «Педагогічні технології в навчальному процесі». Спочатку викладач ознайомлює студентів з цільовою програмою, у якій зазначається діяльність студента і викладача, умови оцінювання, основна рекомендована література, даються організаційно-методичні вказівки. До кожного модуля пропонується банк інформації, проводяться проблемно-установча лекція, групові або індивідуальні консультації, пропонуються питання для самостійного вивчення, домашніх, практичних, тьюторських занять, теми рефератів. Кожен студент за своїм бажанням до настання сесії здає реферат з теми по дидактиці, яку обирає разом з викладачем, набираючи при цьому додатково бали (до 24 балів).

Така технологія організації процесу навчання не тільки забезпечує психологічний розвиток вчителя й учня, покращення суб'єкт-об'єктивних стосунків між ними, сприяє виробленню загальнонавчальних умінь і навичок (вміння планувати свою діяльність, бачити варіативні шляхи досягнення поставленої мети і знаходити оптимальний з них тощо), вдосконалює навички самостійної роботи студентів, але й дозволяє об'єктивно, і з урахуванням відношення, виявленої творчості при підготовці завдань, рівня підготовленості студента оцінити оволодіння ними модульною програмою на 2, 3, 4 рівнях за 12-бальною шкалою [7].

Рейтингова оцінка знань, умінь і навичок студентів є справою важливою і перспективною. Рейтинг у педагогічній науці «служить основою дня побудови різних шкал оцінок, зокрема при оцінці різних сторін навчальної і педагогічної діяльності...» [8, с.285]. Модульно-рейтингова система навчання багато в чому є альтернативною традиційним засобам, формам і методам класно-урочної системи. Вона є, в першу чергу, стимулюючою формою контролю, тому що забезпечує широку диференціацію студентів за успішністю, може використовуватися для надання пільг, визначення видів заохочення, а також віри у конкурсному відборі для навчання на вищому рівні освіти й рекомендації до аспірантури.

Як засвідчує досвід роботи і спеціально проведене дослідження, оцінювати рівень знань, умінь і навичок студентів з курсу «Педагогіка», який представлено чотирма модулями за кількістю розділів у структурі загальної педагогіки, доцільно за формулою $Y = A + B + C + D + K$. Головними критеріями при цьому оцінюванні виступають такі показники: А - бали за роботу з лекційним матеріалом, В - бали за виконання творчих індивідуальних завдань, С - бали за участь у практичних заняттях, Д - бали за відповідь на письмовому іспиті і К - участь у науковій роботі.

Бали за роботу з лекційним матеріалом на одній лекції (А) передбачали: присутність на лекції, ведення конспекту, його систематичність та змістовність (0, 5 балів); участь у педагогічних інформаціях, дискусіях під час лекцій (0,5 балів), опрацювання обов'язкової літератури (1 бал). Бали (В) до 10 за виконання кожного творчого індивідуального завдання (розробка методики вивчення сформованості морально-етичних якостей і рис, моделювання виховного заходу або виховуючої ситуації, уроку тощо); ведення конспекту першоджерел (до 3 балів кожний). Робота студента на кожному практичному занятті (С) оцінюється наступними балами: відвідування практичних занять та відповіді на них (5 балів); участь у дискусіях (5 балів). Рейтингова оцінка іспиту (Д), який передбачає чотири питання (відповідно до числа модулів), може бути до 40 балів, його складові пропонується оцінювати наступним чином: незадовільно - до 10 балів; задовільно - від 10 до 20 балів; добре - від 20 до 30 балів; відмінно - від 30 до 40 балів.

Оцінка участі студента у науковій роботі (К) включає самостійне опрацювання дослідницької психолого-педагогічної проблеми, участь у розробці та проведенні експерименту, узагальнення отриманих результатів, підготовку рефератів з елементами пошуково-дослідницької роботи (до 10 балів), виступи на студентській науковій конференції, підготовку матеріалів до друку (до 10 балів) тощо.

Отже, розрахунок максимальної кількості балів, які може одержати студент третього курсу університету з курсу «Педагогіка» подано у наступній таблиці.

п/п	Види навчальної діяльності	Обсяг	Кількість балів за одиницю	Максимальна кількість балів
1.	Лекції	20	0,5	10
2.	Експрес-контроль Педінформація	20	0,5	10
3.	Практичні заняття	10	1,0	10

4.	Виступи на практичному занятті	10	5,0	50
5.	Контрольні роботи	4	5,0	20
6.	Творчі завдання	5	5,0	25
7.	Конспектування	5	3,0	15
8.	Участь у науковій роботі	2	10,0	20
9.	Опрацювання наукової літератури	20	1,0	20
10.	Участь у дискусіях	10	5,0	50
Всього				230

Таким чином, якщо студент при вивченні курсу «Педагогіка» здобув під 190 балів до 230, то він може отримати оцінку «відмінно», від 160 до 189 - «добре», від 140 до 159 - «задовільно», нижче 140 - «незадовільно». Аналогічний розрахунок отриманих балів, звідки впливає і відповідний рейтинг студента, викладач робить по семестрах.

Як засвідчує досвід роботи, це дозволяє викладачу не тільки об'єктивно оцінити знання, вміння й навички студента, а й гуманізувати навчальний процес, здійснити в ньому індивідуально-особистісний підхід до кожного, зробити його більш оптимістичним, постійно створюючи для студентів ситуації успіху у навчанні.

Одночасно запропонована структурна чіткість в організації навчально-виховного процесу дисциплінує студентів, сприяє вихованню в них відповідальності, потреби в плануванні самостійної навчальної діяльності, виробленні вмінь застосовувати отримані знання на практиці, творчо підходити до виконання завдань проєктивного характеру, а також залученню більшого числа студентів до наукової роботи.

Отже, на нашу думку, ефективними шляхами реформування вищої і педагогічної освіти на сучасному етапі виступають, по-перше, необхідність спрямування всієї навчально-виховної роботи ВНЗ педагогічного спрямування на підвищення загальнокультурного рівня майбутніх фахівців; по-друге, застосування у навчально-виховному процесі особистісно орієнтованих педагогічних технологій, що створюють умови для саморозвитку і самонавчання; по-третє, впровадження модульно-рейтингової системи навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучма Л. Освіченість, інтелект, творчий потенціал особистості- наріжний камінь прогресу цивілізації // Освіта України. - 2001 -№48 - С. 3-4.

2. Там само.
3. Кремінь В. Освіта в Україні7// Освіта України. - 2001- № 47 - С. 4-6.
4. Там само.
5. Пушик С. Перо золотого птаха. - Ужгород: Карпати, 1978. - 272 с.
6. НікулінаІ. Деякі пояснення щодо проблеми модульного навчання // Проблеми впровадження нових технологій в процесі підготовки фахівців. -Одеса: ОДЕУ, 2001. -С. 81-82.
7. Мишковська Т. Модульна організація навчального процесу як шлях здійснення індивідуалізації навчання // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. Вип. 78: Педагогіка та психологія. - Чернівці: Рута, 2000. - С. 78-82.
8. Гончаренко С. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997.-376 с.